

Mile Bogović

VINODOL I NJEGOVA CRKVA OD VINODOLSKOGA ZAKONA DO NAŠIH DANA

Riječka nadbiskupija, Rijeka, 2015., 416. str.

U izdanju Riječke nadbiskupije i pod uredništvom Brune Lončarića, 2015. godine objavljena je vrijedna knjiga o crkvenoj povijesti Vinodola. Sunakladnici knjige su Primorsko-goranska županija, Gradovi Bakar, Crikvenica, Kraljevica, Novi Vinodolski i Rijeka te Općina Vinodolska. Valja odmah naglasiti da se geografski pojam Vinodola ovdje shvaća u srednjevjekovnom smislu. Radi se, dakle, o povijesti primorskog dijela nekadašnje Modruške biskupije.

Zahvaljujući trudu Brune Lončarića, imamo u rukama izbor Bogovićevih članaka o Crkvi u Vinodolu, znanstvenog ili stručnog karaktera. Ponajviše radi se o člancima pisanim koncem osamdesetih godina 20. stoljeća u mjesečniku *Zvona*, u kojemu je Bogović popularizirao razne teme bogate crkvene povijesti prostora nekadašnje Riječko-senjske nadbiskupije. Nije nipošto laka zadaća onog koji povijesne teme posreduje tzv. običnom čitatelju. Još je složeniji slučaj s crkvenom poviješću jer ona zahtijeva sposobnost stavljanja života mjesne Crkve u općecrkvene okvire i u kontekst društvenih okolnosti odnosno svjetovne povijesti. Bogović uspješno ispunja tu zadaću, objavljujući svoje tekstove u vremenu kada je život Katoličke Crkve u nas obilježen ostvarivanjem dosega Drugog vatikanskog koncila i nepovoljnim društvenim okolnostima. Tu su i tekstovi iz *Riječkog teološkog časopisa*, *Grobničkog zbornika* i *Dometa*. Iako pisani u potpuno drugačijem kontekstu, Bogovićevi tekstovi ne gube na aktualnosti jer upućuju današnjeg čitatelja na bogatu baštinu crkvene prošlosti Vinodola koja je dala golemi doprinos oblikovanju vjerskog, kulturnog, društvenog i nacionalnog identiteta ovog dijela Hrvatske. Tekstovi izvorno imali ili ne ono što nazivamo znanstvenom aparaturom, oni posreduju vrijedne podatke crkvene povijesti i treba ih visoko vrednovati s obzirom na to da obrađuju temu koja,

doduše nije nepoznata, ali u nas nedovoljno poznatom širem krugu čitateljstva.

Nakon predgovora urednika Brune Lončarića i prolova autora Mile Bogovića, knjiga ima Uvod i 8 poglavlja: I. Crkva i Vinodolski zakon, II. Vinodol kao „ostatci ostataka“ Krbavske ili Modruške biskupije, III. Glagoljica u Vinodolu, IV. Biskupi i svećenici iz Vinodola i u Vinodolu, V. Vinodolski kaptoli, VI. Redovništvo (Pavlini i franjevci), VII. Vinodolske Župe i Župne crkve i kapele u srednjovjekovnom vinodolskom arhiprezbiteratu, VIII. Iz riznice Vinodola.

Knjiga je popraćena predgovorom urednika Brune Lončarića i uvodom autora Mile Bogovića, pogovorima riječkoga nadbiskupa Ivana Devčića, župana Zlatka Komadine i gradonačelnika Novog Vinodolskog Olega Butkovića. Tu su i Kazalo mjesta i osoba te Kazalo fotografija po župama.

U prvome poglavlju autor se bavi Vinodolskim zakonom iz 1288., tim najvažnijim povijesnim vrelom Vinodola 13. stoljeća. Bogović, ukazujući na pravnu povijest, u tom starom pravnom aktu pronalazi elemente za analizu crkvene situacije od Trsata do Bribira. Pritom piše o odnosu crkvene i svjetovne vlasti i materijalnog stanja Crkve u Vinodolu, crkvenim službama koje se u tom dokumentu spominju (prvad, arhiprvad, plovani, žakan, macarol), pokušava odgovoriti na pitanje kakav je bio položaj Crkve u ovom primorskom feudalnom društvu i koliko je život Crkve i crkvenih ljudi na ovom prostoru različit s kontekstom feudalizma u Slavoniji. Povijesne rasprave popraćene su i kronikama zbivanja povezanih s obilježavanjima obljetnica povijesnih događaja poput proslave 700. godišnjice vinodolskog zakona 1988. ili obljetnicâ Senjskoga i Krčkoga statuta. Ti tekstovi, kolikogod kroničarskog karaktera, svjedočanstvo su svoga vremena i pokazuju napore za uspostavom suradnje 80-ih godina Crkve i društvenih struktura.

U drugom poglavlju autor se bavi biskupijskim strukturama Modruške ili Krbavske dijeceze. Pomicanju biskupa najprije iz Krbave u Modruš, potom u Novi, autor daje važno mjesto. Novi postaje sjedištem biskupa, a kroz Bogovićevo pero upoznajemo one biskupe kojima je sjedište bilo u Novom Vinodolskom. Nakon zadnjeg

biskupa u Novom, dominikanca Dionizija Pioppija (1554.-1569.), biskupija Modruška dana je na upravu senjskim biskupima (Jurju Živkoviću), da bi s Ivanom Krstiteljem Agatićem (1617.-1640.) došlo do jednakopravnog ujedinjenja Senjske i Modruške biskupije pod upravom biskupa koji stoluje u Senju.

U starini Krčka je biskupija vršila crkvenu vlast i na kopnu, u Vinodolu. Potom te veze vrše Krčki knezovi, nazvani Frankopanima kojima autor opravdano posvećuje veliku pažnju. Pritom je centralna kategorija frankopanski patronat nad biskupijama Senjskom i Modruškom. U Vinodolskomu zakonu Krčki knezovi, kako je već rečeno, sebi prisvajaju veća prava nad crkvenim osobama i imovinom nego što su je imali drugi svjetovni gospodari. Nijedna plemićka obitelj nije bila tako darežljiva prema crkvenim ustanovama kao što su bili Krčki knezovi, napominje autor.

To su eseji iz crkvene povijesti, ali nisu apstraktni već vrlo životni. Naime, oslikavaju konkretan život Crkve i crkvenih ljudi. Za primjer može poslužiti tekst naslovljen „Modruška sinoda u Bakru 1589.“ (str. 44-45) koji opisuje zaključke glede ponašanja klera u liturgiji i izvan, da li smije posuđivati novac, treba li sa sobom nositi krunicu, što treba narod poznavati od vjerskog pologa i što ih treba poučavati, tko se i kako brine o Crkvi i crkvenom posuđu itd.

Unutar 3. poglavlja „Glagoljica u Vinodolu“ autor razvija svoju tezu o tome da je glagoljica nastala na hrvatskom prostiru. Opet se javlja veza Vinodola i Krka jer se na Vinodol to pismo proširilo upravo s Krka. U pisanju o autohtonom našem pismu i na njoj utemeljenoj kulturi, autor polemički nastupa prema raširenom uvjerenju o tome da naš glagolizam pripada općeslavenskom glagolizmu ćirilometodskog porijekla, nazivajući takvo uvjerenje posljedicom kolonijalnog mentaliteta. Autor smješta glagoljicu i u kontekst stvaranja mostova zapadnog katoličanstva prema istočnom kršćanstvu – pravoslavlju. Dozvolu pape Inocenta IV. senjskom biskupu Filipu iz 1248. godine naziva *magnum chartom* hrvatske glagoljske kulture. Bogović lik glagoljskog *popa* promatra i u socijalnim kategorijama, a u želji da ga približi suvremenom čitatelju uspoređuje ga sa svećenicima radnicima pedesetih godina 20. stoljeća.

Četvrto poglavlje posvećeno je biskupima i svećenicima. U nizu biskupa najviše prostora posvećuje Ivanu Krstitelju Ježiću u skladu s činjenicom da je on, na prijelazu 18. u 19. st., imao najduži ali i jedan od najaktivnijih i plodonosnijih episkopata. No tu su i biskupi Kristofor Dubrovčanin (1480. – 1499.), Šimun Kožičić Benja (1509. – 1536.), Ivan Krstitelj Agatić (1617. – 1640.), Petar Mariani (1642. – 1665.), Ivan Smoljanović (1667. – 1678.), Franjo Čikulin, Hijacint Dimitri (1678. – 1689.), Sebastijan Glavinić (1689. – 1697.), Pijo Manzador (1764. – 1773.), Ivan Krstitelj Kabalin (1773. – 1782.), Vjenceslav Soić (1879. – 1875.), Roko Vučić (1910. – 1914.), Josip Marušić (1915. – 1930.), Viktor Burić (1935. – 1974.). Dok su biskupi snagom svoje službe ipak ostali upamćeni, imena svećenika poput Bartola Vinka Barčića (1690.-1752.), bakarskog kanonika i crkvenog povjesničara, prilično je nepoznato. Možda ova knjiga bude poticaj da ih se bolja upozna te da se publiciraju njihovi još neobjavljeni rukopisi. Tu je i svećenik Antun Juraj Belić Ligatić iz Bribira (1762.-1833.), Fran Vrinjanin (1771.-1854.) i Dragutin Kukulj (1899. – 1945.). Valja spomenuti i Josipa Burića crkvenog povjesničara, marljivog znanstvenika i poznavatelja Vatikanskog arhiva. U njegovu vrednovanju Bogović se je istaknuo još ranije jer je, podsjetimo, još 2002. pripremio i objavio Burićevu doktorsku radnju obranjenu u Rimu 1948. „Biskupije Senjska i Modruška u XVIII. stoljeću“.

U petom poglavlju među crkvenim strukturama autor dosta prostora posvećuje pitanju kaptola u Vinodolu, kako zbornim tako i stolnom. Kaptoli su u Bakru, Bribiru, Novom, Grižanama, Grobniku, Hreljinu, Belgradu i Driveniku. Nakon jozefinizma kaptoli su ukinuti, ali su potom vraćeni zborni kaptoli u Bribiru, Bakru i Novom, koji će sačinjavati Stolni modruški kaptol. Ne samo u primjeru Vinodolskog zakonika iz konca 13. stoljeća, već i u pitanju kaptola i njegovih članova, osobito u pitanju službi koje obnašaju i prava na financijska sredstva, autor analizira pravno nazivlje i pravne zadaće. Autor pojašnjava što znači u izvorima spominjanje svećenika *delnika*, terminološko razjašnjava tko je pop a tko kanonik, jesu li redovnici pripadnici redovničke zajednice ili nešto drugo, koliko člano-

va imaju kaptoli u prije spomenutim vinodolskim mjestima, koji je odnos između zbornog, kolegijalnog i stolnog, katedralnog kaptola, pitanje beneficija, nadarbine dane zajednici ili pojedinom svećeniku.

Glede redovnika u 6. poglavlju autor piše o pavlinima u Novom i Crikvenici, kao i o franjevcima na Trsatu.

Sedmo poglavlje Vinodolske Župe Župne crkve i kapele u sred-njevjekovnom vinodolskom arhiprezbiteratu bavi se ovim župama: To su ove župe: Bakar, Bribir, Grobnik, Hreljin, Novi Vinodolski, Trsat, Ledenice, Grižane 1769., Drivenik, Belgrad, Kotor/Crikvenica, Jelenje, Kraljevica, Praputnjak, Tribalj, Selce, Sv. Jelena u Dramlju, Dol/Križišće, Sv. Jakov Šiljevica ili Jadranovo, Kukuljanovo, Zagon, Cernik, Zlobin, Škrljevo, Bakarac, Krasica, Šmrika. Donose se podatci o posveti župne crkve, proširenjima crkava, naseljima koje župe obuhvaćaju itd.

Knjiga je bogato ilustrirana. Tekstovi su tematski popraćeni fotografijama naših najvrjednijih crkvenih kulturnih dobara. No 8. poglavlje „Iz riznice Vinodola“ u potpunosti čine fotografije najvrjednijih umjetnina s područja Vinodola popraćene podacima o vremenu nastanka i autoru. To slikovno 8. poglavlje čini katalog za sebe.

Ovaj rad po prvi puta na jednome mjestu sažima ono što crkveni povjesničar Mile Bogović tijekom dugog i plodnog znanstvenog rada pisao o crkvenoj povijesti Vinodola. Iako je crkveno-povijesnog karaktera, moglo se reći da je središnja nit vodilja ove knjige prožimanje vjere i kulture na istočnom području današnje Riječke nadbiskupije, odnosno nekadašnjem primorskom dijelu Modruške dijeceze. Oznake Bogovićevih tekstova jesu konciznost i jasnoća usmjerena posredovanju povijesnih činjenica širokom krugu čitateljstva. Ovo je djelo vrlo vrijedno štivo za široki krug čitateljstva. U njoj će vrijedne informacije pronaći tzv. obični čitatelj, znanstvenik, student i ljubitelj lokalne povijesti.

Marko Medved